

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.א). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.ה).

1 |
בס"ד | גיליון 61
פרשת שמות
התשפ"ב

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

על שהשפילו ישראל את עצמם - השפילום המצרים

שמות א' י"א: "וַיִּשְׁמְרוּ עָלָיו שְׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עֲנֹתוּ בְּסִבְלָתָם וַיִּבְּן עָרֵי מִסְכָּנוֹת לְפָרְעָה אֵת פְּתָם וְאֵת יַעֲמֹסֵס".

בילקוט שמעוני (איוב רמז תתצ"ז): "כשבא חושים בן דן אצל יהודה שאגו שניהם ומקולם נפלו שתי עיירות גדולות שבמצרים פיתום ורעמסס, ועל דבר זה נגזר על ישראל לבנותם שנאמר: ויבן ערי מסכנות וגו'".

בספורנו ד"ה למען ענותו. "כדי שיסכימו לצאת אל ארץ אחרת", ובד"ה ויבן ערי מסכנות: "והם קיבלו עליהם למס לבנות את הערים".

בדבריו אלה של הספורנו טמונה ידיעה מדהימה, בניגוד למחשבתנו הפשוטה והכל כך ברורה, שהמצרים ניסו לשעבד את עם ישראל בתחילה, לא ניסו המצרים לשעבד את אבותינו אלא רק לעקור אותם לארץ אחרת! הם חששו שישראל יתרבו ובעת מלחמה יצטרפו לאויביהם.

"הבה נתחכמה לו", בוא נמצא דרך לגרום להם לעזוב!

איך עושים זאת? מציקים להם! כיצד? בהטלת מיסים או בהטלת עבודות בזויות.

בתחילה היו ישראל מכובדים ולכן לא העלו המצרים על דעתם להעבידם בעבודות בזויות, אבל כשהטילו עליהם המצרים מיסים, "ויבן ערי מסכנות", בני החליטו מעצמם שבמקום לשלם מיסים, לכו לעבוד בבנין ערים עבור פרעה!

או אז "ויעבדו מצרים את בני" בפרך". כשראו המצרים שישראל מבזים את עצמם בעבודות פחותות, אזרו אומץ להתנהג עימם כעבדים.

הכרת הערך העצמי הינה תריס בפני הירידה.

אם היו ישראל מכירים בחשיבותם ולא משפילים את עצמם, לא היו המצרים משפילים אותם, ולא היו מגיעים לכל הצרות.

אדם צריך להכיר את מהותו ומעלתו!

(הגייוני מוסר חלק ג' עמוד ע"א)

מדה כנגד מדה - סיפור מגדולי ישראל

עינה וייסר את האלמנה – יתענה ויתייסר בעצמו

שמות א' י"ב: "... וְכַאֲשֶׁר יַעֲנוּ אֹתוֹ...".

אדם אחד השכיר דירה לאלמנה עניה ויתומיה עימה וכעבור חודש ימים בא ותבע ממנה את שכר הדירה, אך לא היה לאלמנה ממה לשלם. הוא דרש ממנה לפנות את הדירה ולא היה לה מקום אחר לדור שם, והימים היו בעיצומו של חורף קשה, ברד וכפור ורוח זלעפות.

מה עשה אותו האיש? בא עם שני כלבים והוציא בכח את האלמנה וילדיה משם. באו אליו בני אדם רחמנים ובקשו והתחננו בפניו שיחוס עליה ועל יתומיה הקטנים, ויניח לה עד סוף ימי החורף ולא אבה לשמוע, ונאלצה בעל כורחה לעזוב את הדירה ודמעתה על חיה. כולם דיברו על שערוריה זו, ועל אכזריותו של בעל הדירה הנזכר.

הגאון החפץ חיים, היה עד למעשה נבלה זה, הצטער מאוד וקרא בקול את הפסוקים "כל אלמנה ויתום לא תענון, אם ענה תענה אותו כי אם צעוק יצעק אלי שמוע אשמע צעקתו, וחרה אפי והרגתי אתכם" וכו' (שמות כ"ב, כ"א-כ"ג) ותהה לומר מה יהיה איפוא סופו של ברנש אכזרי זה? והעונש בושש לבוא, ברם כעבור עשר שנים בא כלב שוטה ונשך את האיש הנ"ל בעל הדירה והתייסר ביסורים קשים ומרים והתפתל במכאוביו במשך כמה שבועות והיה נובח ככלב ולבסוף מת ביסוריו.

(ספר החפץ חיים, לרב ישר, ח"ג עמוד תתר"ל)

אנכי כנגד אנכי

שמות ג' א'-ב: "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָאֱלֹקִים מִי אֲנֹכִי כִּי אֵלֶּךָ אֶל פְּרַעֲה וְכִי אוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם: וַיֹּאמֶר כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה לִּךְ הָאוֹת כִּי אֲנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאֶךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹקִים עַל הָהָר הַזֶּה". פירושו: בשכר שהקטין עצמו משה רבינו ואמר בענוותנותו המופלגת "מי אנכי" - זכה שאמר לו הקב"ה "אנכי שלחתיך".

מרגליות

מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.) "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.)

2

בס"ד | גיליון 61
פרשת שמות
התשפ"ב

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

שכר המילדות על הצלת הזכרים

שמות א' כ"א: "וַיְהִי כִּי יֵרְאוּ הַמִּיּוֹלְדֹת אֶת הָאֱלֹקִים וַיַּעַשׂ לָהֶם בְּתִים".

ברש"י ד"ה ויעש להם בתים: "בתי כהונה ולויה ומלכות שקרויין בתים. ויבן את בית ה' ואת בית המלך כהונה ולויה מיוכבד. ומלכות ממרים כדאיתא במסכת סוטה (שם)".

שמה י"ל שהמילדות הרי טרחו והצילו את ילדי בני ישראל, ועם ישראל הוא החלק הקטן, הסגולי והמיוחד, רם המעלה מכל האומות, ועל בחינת ישראל לעומת כל העמים אמר הקב"ה: "ואתם תהיו-לי ממלכת כהנים וגוי קדוש" (שמות י"ט ו'), ולפיכך מדה כנגד מדה זכו המילדות לבתי כהונה, לויה ומלכות, שהרי בתוך עם ישראל בתים אלו הם החלק הקטן, הסגולי והמיוחד, רם המעלה.

כנגד "הבה נלבנה לבנים" שבו בגלגול ונשתעבדו בלבנים

שמות ה' י"ח: "וַיַּעֲתָה לָכֹּהֶן עֲבֹדוֹ וַתִּבְּן לָאֱלֹהִים לְבָנִים תִּתְּנֶנּוּ".
נאמר במדרש (שמו"ר פ"ה) שטענתו של משה ("למה הרעותה") היתה: בשלמא דור הפלגה חטאו נגדך ולכן נענשו; אך מה חטא העם הזה שבגלל זה נגזרה עליו דווקא גזירת שעבוד כבד זה?
אולם נאמר בכתבי האריז"ל שנסמות בני ישראל שנשתעבדו במצרים היו גלגול של נשמות דור הפלגה, ומאחר שדור הפלגה חטא בחומר ולבנים, ככתוב (בראשית י"א ג'): "הבה נלבנה לבנים... והחומר היה להם לחומר", נשתעבדו בני ישראל במצרים בחומר ובלבנים, כדי לתקן את חטאם.
זו אם כן תשובת ה' לטענת משה: הלוא אתה הצדקת את עונש דור הפלגה. בגלל אותה סיבה יש הצדקה גם לשעבוד בני-ישראל במצרים, כי הם אותן נשמות.
וזהו "וידבר אלוקים... אני ה'" (שמות ו' ב') - מידת הדין שאני עושה בישראל היא לאמיתו של דבר חסד ורחמים, כי בזה יתוקן חטאם.
(פלא הרימון ח"ב פרשת וארא)

מדוע נפטרו שבת לוי משיעבוד

יוסף לא קנה את אדמת הכהנים "רק אדמת הכהנים לא קנה", כי הכהנים המה היו שופטיו בזמן שהעלילה עליו אשת פוטיפר, וצדדו לזכותו, לכן גמל להם יוסף טובה, וזהו הסוד, אשר שבת לוי שהוא שבת כהונה, לא היו משועבדים במצרים.

(ע"פ המגלה עמוקות פרשת ויגש, השל"ה הקדוש בראשית נ"ב ב', וראה תורת חיים סנהדרין דף צב.)

"כן ירבה", למרות "פן ירבה"

שמות א' י"ב: "וַיִּכְאֶשֶׁר יַעֲנוּ אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרָץ וַיִּקְצוּ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".

כן ירבה: "כן רבה וכן פרץ. ומדרשו רוח הקודש אומרת כן. אתם אומרים פן ירבה ואני אומר כן ירבה".

(רש"י)

ידיעה כנגד העמדת פני חסר ידיעה

שמות ב' כ"ה: "וַיִּרְאֵה אֱלֹקִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּדַּע אֱלֹקִים".

"וידע אלוקים" כנגד "אשר לא ידע את יוסף" (א' ח'), וכנגד "לא ידעתי את ה'" (ה' ב').

(יקר חרוץ עמוד ע"ח)

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.א). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.א)

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

אתם חדשתם על עצמכם עבודה, אף אני אעמיד עליכם מי שמחדש עליכם שעבוד

שמות א' ח': "וַיִּקַּם מֶלֶךְ הַדָּשׁ עַל מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף".

ילקוט שמעוני (הושע רמז תק"כ): "... דבר אחר מדבר במצרים בה' בגדו כי בנים זרים ילדו, שהיו מולידים ולא מלים, עתה יאכלם חדש, שנאמר: ויקם מלך חדש, אמר הקב"ה: אתם חדשתם על עצמכם עבודה, אף אני אעמיד עליכם מי שמחדש עליכם שעבוד...".

על ש"שכחו" ישראל את מצוות ה' (שהתרשלו במילה), "שכח" מלך מצרים את יוסף וגזר גזרות חדשות.

(הבה"ח יעקב דיויד נ"י)

צעקה כנגד צעקה

שמות ה' ט"ו: "וַיִּבְאוּ שְׂטָרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּצְעֲקוּ אֶל פְּרֹעֹה לֵאמֹר לָמָּה תַעֲשֶׂה כֹה לַעֲבָדֶיךָ".

כנגד "ויצעקו אל פרעה" נפרעו לפרעה ולמצרים מדה במדה: "וימת כל בכור בארץ מצרים מבכור פרעה וגו' וְהִיְתָה צַעֲקָה גְדֹלָה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם" (להלן "א ה-ו").

(יקר חרוץ עמוד פ')

משה רבינו ניסה להשתמש ז' ימים – וכנגדם ז'

שמות ד' י': "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה' בִּי ה' לֹא אִישׁ דְּבָרִים אֲנִי גַם מִתְּמוֹל גַּם מִשְׁלָשׁ גַּם מֵאִזְ דְּבָרְךָ אֶל עַבְדְּךָ כִּי כָבֵד פָּה וּכְבֹד לְשׁוֹן אֲנִכִּי".

איתא בחז"ל (תנחומא ויקרא סימן ד') שמשו רבינו סירב לילך בשליחות הקב"ה במשך ז' ימים – לכך נפטר בז' אדר, ולכן שימש בכהונה רק בז' ימי המילואים, וכל ז' ימי אדר היה משה מפיס ומתחנן לפני הקב"ה שיכנס לארץ, ובסוף אמר לו (דברים ג' כ"ז): 'כי לא תעבור את הירדן הזה, ונענש שלא נכנס לא"י, שהיא ארץ ז' עממין, ונקבר בחלקו של גד, וגו' בגימטריא – **שבע**, ונפטר ביום השביעי – שבת.

מדה כנגד מדה בדף היומי

משפיל גאים

מגילה דף יג: (זבחים קב.): "אמר רבי אלעזר: כשהקב"ה פוסק גדולה לאדם - פוסק לבניו ולבני בניו עד סוף כל הדורות, שנאמר: וישיבם לנצח ויגבהו (וגו'), **ואם הגיס דעתו – הקב"ה משפילו**, שנאמר: ואם אסורים בזקים וגו'".

שכר המחזיר דברים אל רשות מי שהדברים שלו

דף טו. (אבות ו' ו', חולין קד.; נדה יט.): "ואמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא: כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם, שנאמר: ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי".

"... כל מדת הקב"ה מדה כנגד מדה ודבר זה שהאומר דבר בשם אומרו מה טעם שיזכה להביא גאולה? ... מביא גאולה לעולם כאשר מחזיר הדברים ביד אחר אל מי שהדברים הם שלו ויצאו הדברים מרשות אחר אותם שהיו תחת ידו ומחזירים אל מי שהדברים שלו, ולכך על ידו גם כן הגאולה של ישראל, כי ישראל היו תחת אחרים ועל ידו ראוי שיחזרו ישראל אל מי שהם שלו וישראל הם אל הקב"ה בודאי, ולפיכך כאשר אומר דבר בשם אומרו והוא מחזיר הדברים מרשות אחר אל רשות מי שהדברים שלו, ג"כ ראוי שעל ידו תהיה הגאולה ויצאו ישראל מרשות אחרים אל מי שהם שלי".

(דרך חיים למהר"ל על פרקי אבות ו' ו')

המגלה את הנסתר מביא את הגאולה הנסתרת

"האומר דבר" ומעלים את שם בעל המאמר ואינו מגלהו, יתכן כי השומעים יחשבו, שהאומר זה, הוא בעל המאמר, ולכן כשם שהאומר דבר ומגלה את שם אומרו מוציא דבר נעלם ומגלהו, כך, מדה כנגד מדה, מביא הקב"ה את הגאולה הנסתרת והנעלמת ומגלה אותה.

(ע"פ התניא והבעש"ט)

המספר בשבחו של הקב"ה יותר מדאי - נעקר מן העולם

דף יח.: "אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: המספר בשבחו של הקדוש ברוך הוא יותר מדאי - נעקר מן העולם, שנאמר: היספר לו כי אדבר אם אמר איש כי יבלע".

פירוש: "ל ע"פ מה דאיתא בגמ' (בברכות דף לג.): "ההוא דנחית קמיה דרבי חנינא, אמר: הא-ל הגדול הגבור והנורא והאדיר והעוז והיראוי החזק והאמיץ והודאי והנכבד. המתין לו עד דסיים, כי סיים אמר ליה: סיימתניהו לכולהו שבחי דמך? למה לי כולי האי? אנן הני תלת דאמרינן - אי לאו דאמריננה משה רבינו באורייתא, ואתו אנשי כנסת הגדולה ותקניננהו בתפלה - לא הוינן יכולין למימר להו, ואת אמרת כולי האי ואזלת! משל, למלך בשר ודם שהיו לו אלף אלפים דינרי זהב, והיו מקלסין אותו בשל כסף, **והלא גנאי הוא לו!**"

ולמדנו מדברי הגמ' הנ"ל שלהוסיף על השבח שתיקנו חכמינו ז"ל גנאי הוא להקב"ה, ועל אף שנראה שמשבח בכך את הקב"ה, ע"פ האמת ממעט ועוקר הוא כבוד שמים, ולכך **מדה כנגד מדה**, המעקר כבוד שמים - נעקר מן העולם.

מרגליות מדה כנגד מדה

"שכל מידותיו של הקב"ה - מדה כנגד מדה" (סנהדרין דף צ.א). "במדה שאדם מודד - בה מודדין לו" (סוטה דף ח.א)

בפרשה ובדף היומי מתוך סדרת רב המכר "מדה כנגד מדה" בתנ"ך ובדברי חז"ל

בזכות דם יצחק תיפסק שפיכות

הדם של ישראל במצרים

שמות ד' י"ג: "וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי שְׁלַח נָא בְּיָד תְּשַׁלַּח".

איתא במכילתא (דרשב"י פרק ו'): "ר' יהושע אומר: א"ל הקב"ה למשה: נאמן אני לשלם שכר יצחק בן אברהם שיצא ממנו רביעית דם על גבי המזבח, ואמרתיו לו 'בגודל זרועך הותר בני תמותה' (תהלים ע"ט י"א), ועכשיו הרי השבועה מבוהלת ובאת לפני שלא כדרך ארץ להוציא את בני ישראל ממצרים ואני מבקש להוציאם, ואתה אומר לי שלח נא ביד תשלח".

מבואר מדברי המכילתא שבזכות רביעית דם של יצחק אבינו שעלתה על המזבח יצאו בני מצרים. ונראה בביאור המדה כנגד מדה בזה, שבזכות דמו של יצחק שנשפך למען שמו ית', תיפסק שפיכות הדם של ישראל במצרים, ובזכות שיצא דמו - יצאו ממצרים, ויזכו להוציא גם הם דם למען שמו ית' (כשיקיימו ברית מילה).

מהות השם - אהיה אשר אהיה

שמות ג' י"ד: "וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים אֶל מֹשֶׁה אֲהִיָּה אֲשֶׁר אֲהִיָּה וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲהִיָּה שְׁלַחְנִי אֲלֵיכֶם".

"בפתקא בכת"י של החת"ס נכתב שנראה לו בחלום הפירוש של "אהיה אשר אהיה", שהקב"ה אומר: אהיה עם מי שרוצה להיות עמי, הכוונה, שמי שמבקש ומשתוקק שאהיה עמו, אהיה עמו".

(יגדיל תורה, שמות עמוד נ"ד)

המתעצל בעשיית המצוה הקב"ה זריז להענישו

שמות ד' כ"ד-כ"ו: "וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בְּמִלּוֹן וַיִּפְגְּשֶׁהוּ ה' וַיִּבְקֶשׂ הַמִּיתוֹ: וַתִּקַּח צַפְרָה צֹר וַתְּכַרֵּת אֶת עֶרְוַת בְּנָהּ וַתִּגַּע לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי חָתַן דָּמַי אֶתֶּה לִּי: וַיִּרְף מִמֶּנּוּ אִז אָמְרָה חָתַן דָּמַי לְמוֹלֵת".

"... ול"נ שכך היא המדה שהמתרשל מלעשות מצוה נענש מיד וכן מציינו במשה כמפורש בנדרים (דף לא): ע"י שנתעצל במילה ביקש המלאך להרגו. וזהו מדה כנגד מדה הוא מתעצל בעשיית המצוה, הקב"ה זריז לעשות בו דין". (שיירי קרבן, יבמות פרק ט"ז)

הצלה כנגד הצלה

צפורה הצילה את חייו של משה, כי הוא הציל את חייה מידי הרועים, **מדה כנגד מדה**.

(ע"פ 'עמוד החסד')

היא החייתה את הילדים - אף ה' החזיר לה בנה

שמות ב' ט': "וַתֹּאמֶר לָהּ בֵּת פְּרָעָה הִילִיכִי אֶת הַיֶּלֶד הַזֶּה וַהֲיִנְקֶהוּ לִי וְאֲנִי אֶתֶּן אֹתוֹ שְׂכָרְךָ וַתִּקַּח הָאִשָּׁה הַיֶּלֶד וַתִּנְיָקֶהוּ".

"ותקח האשה את הילד ותניקהו. באותה שעה נתן לה הקב"ה מקצת שכרה. היא היתה מחייה את הילדים - אף הקב"ה החזיר לה בנה ונתן לה שכרה".

(שמות רבה א' כ"ה)

מדוע זכה עמרם לבן כמשה רבינו

שמות ב' א'-ב': "וַיִּלְךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי וַיִּקַּח אֶת בֵּת לֵוִי: וַתֵּהָרֵה הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּרְאֵהוּ אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא וַתִּצְפְּנֶהוּ שְׁלֹשָׁה יָרְחִים".

איתא במדרש (שמות רבה א' י"ט): "א"ר יהודה ב"ר זבינא: שהלך בעצת בתו, תניא עמרם גדול הדור היה וכו' (כדאיתא לעיל), ויקח את בת לוי, 'החזיר' לא נאמר אלא 'ויקח', א"ר יהודה ב"ר זבינא: שעשה לה מעשה לקוחים, הושיבה באפריון ומרים ואהרן מרקדין לפנייהם ומלאכי השרת אומרים (תהלים קי"ג ט'): 'אם הבנים שמחה'..."

עמרם גדול הדור נהג בענווה יתירה כשהקשיב לדברי בתו הקטנה ונהג ע"פ עצתה, וכן נהג בענווה בזמן שנשא שנית את אשתו ועשה כן בריש גלי (והיינו, שלא התבייש "להודות בטעותו" לגרשה), על כן זכה לבן כמשה שהיווה את פיסגת הענווה, ועליו נאמר (במדבר י"ב ג'): "וַהֲאִישׁ מֹשֶׁה עֲנִיו מְאֹד".

לרפואה שלמה: **בן ציון בן חיה**, לעילוי נשמת: **ר' ברוך ב"ר יוסף**

ההנצחות, הקדשות ופרטים על הספרים **054-251-0336** קו אמריקאי: **646-340-5403**

WEB: WWW.TORAH24-7.COM/SEFORIM-HEBREW EMAIL: ap@torah24-7.com

